

Kateřina Jíšová

Praskie ratusze – symboliczne czy rzeczywiste centra władzy?

Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych 74, 109-118

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KATEŘINA JÍŠOVÁ
Archiwum Miasta Pragi

PRASKIE RATUSZE – SYMBOLICZNE CZY RZECZYWISTE CENTRA WŁADZY?

Już od średniowiecza ratusze miast praskich spełniały reprezentacyjną funkcję centrów miejskich. Jednak w jakim wymiarze ratusze te były rzeczywistymi centrami władzy, w których rozgrywała się polityka miejska? W ciągu XV w. miasta praskie przeżyły rządy wspólnej rady, dwie defenestracje, szereg spisków i egzekucji lub zabójstw rajców, długi okres funkcjonowania bez odnawiania składu rad, oskarżenia o korupcję, wypędzenia z miasta, wreszcie aferę trucicielską. Czy wszystkie te wydarzenia były związane z ratuszami, rozgrywały się w ich murach? Czy właśnie w tych symbolicznych miejscach kształtowały się mechanizmy politycznej władzy?

Nie potrafimy szczegółowo opisać życia toczącego się na średniowiecznych ratuszach praskich, ale zarazem nie mamy wątpliwości, że składało się ono z fascynujących wydarzeń, czasem przypominających Szekspirowski dramat, a czasem raczej ludową komedię.

Przedmiotem naszego zainteresowania będzie kilka wydarzeń, które wykraczały poza rutynowy bieg spraw na praskich ratuszach: pierwsza defenestracja praska – w rzeczywistości uruchamiająca proces rewolucyjny – obalenie Jana Želivskiego, powstanie przeciw Zygmunтови Korybutowiczowi i druga defenestracja praska czy inaczej powstanie praskie w 1483 r., które było przede wszystkim walką o zachowanie *status quo*.

Staromiejscy rajcowie, którzy już od 1296 r. zabiegali o zbudowanie ratusza, osiągnęli swój cel dopiero w 1338 r., za panowania Jana Luksemburskiego¹. Ratusz nowomiejski zaczął działać już przed 1374 r., natomiast w źródłach pisanych ów nowy gmach publiczny jest wzmiankowany

¹ V. Vojtíšek, *Radnice staroměstská v Praze*, Praha 1923.

w 1377 r.² W przeciwieństwie do ratusza Starego Miasta gmach ratusza nowomiejskiego został wzniesiony jako wolno stojący na otwartej przestrzeni i nie musiał być przystosowywany do publicznej funkcji. Stał się dominującym elementem zabudowy Rynku Nowego Miasta, który właściwie do dziś nie został urbanistycznie w pełni zagospodarowany. Rynek staromiejski odgrywał ważniejszą rolę – na nim odbywały się zgromadzenia, królewskie hołdy, ale rynek nowomiejski miał z kolei ważne miejsce w topografii kościelnej, które wyznaczył Karol IV. Wcześniej były tu na trybunie wystawiane relikwie cesarskie, później wystawiano je w kaplicy Bożego Ciała – po raz ostatni przed wybuchem rewolucji husyckiej w kwietniu 1418 r., a po rewolucji jeszcze raz, w 1437 r.³

Przed 1419 r. Stare Miasto nie było narażone na takie ryzyko jak Nowe Miasto, wiodąca część Pragi husyckiej. Stare Miasto pozostawało ściślej związane z ówczesną przywódczą elitą, składającą się z dworu monarszego, szlachty i uniwersytetu. Nie należy jednak postrzegać nowomiejskiego radykalizmu jako czegoś wynikającego ze struktury społecznej. Na przykład Želivský nie był powiązany z uniwersytetem, nie należał też do uczniów Husa⁴.

Wybuch powstania 30 VII 1419 r. zainicjowało kazanie wygłoszone przez księdza Jana Želivskiego w klasztornym kościele Najświętszej Marii Panny Śnieżnej na praskim Nowym Mieście, skąd ruszyła procesja (mimo zakazu) do kościoła św. Szczepana, a następnie pod ratusz, który niedawno został z rozmachem przebudowany⁵. W ratuszu przebywał burmistrz Jan Podvinský i jedynie trzech nowo wybranych rajców, nadto jeszcze pięciu mieszczan, którzy nie byli rajcami. Zgromadzony tłum zażądał wypuszczenia więzionych na ratuszu husytów. Szykowano się do zbrojnego rozstrzygnięcia, ponieważ jednak była to niedziela, najpierw odprawiono mszę w kościele św. Szczepana. Ostatecznie po wtargnięciu do ratusza napastnicy wyrzucili przez okna około 10–13 mężczyzn, których po upadku, rzecz jasna, dobito na placu. Nie doszło do plądrowania ratusza. Wnet po tej akcji zwołano do ratusza wszystkich właścicieli i najemców domów, a następnie to wielkie

² O nowomiejskim ratuszu m.in. V. Huml i in., *Nové Město pražské 1348–1784*, Praha 1998.

³ Zob. K. Kubínová, *Imitatio Romae. Karel IV. a Řím*, Praha 2006.

⁴ O postaci Želivskiego: B. Auštecká, *Jan Želivský jako politik*, Praha 1925; B. Kopiczková, *Jan Želivský*, Praha 1990; też, *Želivského Praha*, „Folia Historica Bohemica” 3, 1981, s. 103–134; P. Čornej, *Pád Jana Želivského*, „Český časopis historický” 101, 2003, s. 261–305.

⁵ Zob. ostatnio opublikowaną pracę o pierwszej praskiej defenestracji: P. Čornej, *30.7.1419. První pražská defenestrace*, Praha 2010.

zgromadzenie komunalne wybrało 4 „hetmanów” z uprawnieniami zarządzania miastem aż do czasu wyboru nowych rajców. Ratusz został obsadzony zbrojną załogą.

Rzecz charakterystyczna, wykonanie „egzekucji” w gmachu ratusza nie było wyłącznie praską specyfiką; rok wcześniej do podobnych wydarzeń doszło we Wrocławiu. I zapewne z obawy przed podobną pacyfikacją, jakiej dokonał w zrewoltowanym Wrocławiu Zygmunt Luksemburski, miasta praskie zdecydowały się w 1420 r. na zbrojny opór⁶.

Historyczny przełom nastąpił 27 V 1420 r., kiedy to po raz pierwszy gminy osadziły nowych rajców, przy czym w wyborach uczestniczyli także taboryci⁷. Można się domyślać, że zrezygnowano wówczas z tradycyjnego rytuału wyborczego praktykowanego za panowania Wacława IV, a przywróconego dopiero po 16 latach przez Zygmunta Luksemburskiego. Zaczął zmieniać się także skład społeczny rad, które stawały się w większym stopniu rzemieślnicze. Kolejny ważny przełom dokonał się 18 VIII 1420 r.: z inicjatywy Jana Želivskiego zwołano na staromiejskim ratuszu wielkie zgromadzenie gmin i wybrano nowych rajców. Niestety nie znamy ich imion⁸.

Zbrojna interwencja mieszczan nowomiejskich w czerwcu 1421 r. zmusiła staromiejską radę do ustąpienia. Oba miasta zostały połączone w jeden organizm rządzony ze staromiejskiego ratusza, oczywiście pod dyktando Želivskiego. Skonfiskowano pieczęć miejską, co było symbolem największego upokorzenia, zresztą po bitwie pod Lipanami podobnie postąpili mieszcianie staromiejscy, którzy odebrali mieszczanom nowomiejskim ich dokumenty z przywilejami, przy czym niektóre zniszczyli. Mieszcianie nowomiejscy doczekali się ich odnowienia dopiero po wejściu do Pragi Zygmunta Luksemburskiego.

Wielkim problemem okazały się też konfiskaty majątków i ich przekazywanie nowym właścicielom, co zaczęto realizować w 1421 r. Dotyczyło to głównie majątków ziemskich posiadanych wcześniej, ale i potem, najczęściej przez mieszczan staromiejskich, a następnie również nieruchomości miejskich. Kto się zatem zaangażował w początkach rewolucji w politykę komunalną, w łatwy sposób mógł się znacząco wzbogacić. W tym okresie narodziła się rzeczywista husycka elita miejska, która utrzymała dominującą pozycję aż do sierpnia 1436 r.

⁶ Tamże, s. 165.

⁷ J. Čelakovský, *O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských*, Praha 1921, s. 185.

⁸ O sytuacji panującej w Pradze: B. Zilynskyj, *Jednota pražských měst v době husitské*, „Documenta Pragensia” 4, 1984, s. 138–149; F. Šmahel, *Pražská města mezi dvěma převraty*, „Documenta Pragensia” 4, 1984, s. 152–168.

Kiedy 30 VI 1421 r. Želivský dokonał przewrotu, po raz drugi w swojej historii oba miasta zostały połączone w jedną komunę miejską, w której wybrano 30-osobową radę⁹. Jednak kancelarie obu miast nadal funkcjonowały niezależnie i równolegle prowadziły księgi miejskie. Przed ustanowieniem wspólnej gminy znacznie więcej urzędowych zapisów, zwłaszcza jeśli idzie o 1421 r., jest poświadczonych z Nowego Miasta, mimo że odnośna księga radziecka spłonęła i jej rekonstrukcja dzisiaj nie jest możliwa¹⁰. Sytuacja wszelako zmienia się od 1423 r., więcej poświadczonych zapisów pochodzi już ze Starego Miasta niż z Nowego Miasta¹¹. Związek miast praskich rozpadł się na przełomie 1423 i 1424 r.

O znaczeniu rad miejskich w tym okresie można powiedzieć tyle, że zostały zdegradowane przez Želivskiego i podporządkowane husyckiemu hetmanowi Bzdince. Można także uznać, że w tym okresie w ogóle znaczenie rad miejskich spadło na najniższy możliwy poziom, a polityczne decyzje bez udziału obu praskich ratuszy podejmował Želivský w kościele Najświętszej Marii Panny Śnieżnej.

Spisek przeciwko Želivskiemu uknuto w 1422 r. na ratuszu staromiejskim. Kiedy Želivský przyszedł tam na obrady, został uwięziony, a następnie ścięty wraz z dziewięcioma towarzyszami w obrębie tegoż staromiejskiego ratusza – konkretnie na dziedzińcu przy studni. Potem nastąpił atak rozwścieczonych zwolenników trybuna ludowego z Nowego Miasta. Nastali nowi rajcowie, ponieważ stara rada została wprost zmieciona. W następstwie rewolucyjnych wydarzeń ścięto pięciu staromiejskich rajców, którzy ponosili odpowiedzialność za stracenie Želivskiego, nadto jeszcze inne osoby, w sumie dziesięciu ludzi. Zapewne liczba ofiar – taka sama – miała być symboliczna (zasada oko za oko)¹².

W maju 1422 r. przybył do Pragi litewski książę Zygmunt Korybutowicz¹³. Rajcowie przywitali go na ratuszu staromiejskim, a ów książę ustanowił wspólną radę Starego i Nowego Miasta, w której zasiadało po 18 rajców z obu miast. Zygmunt Korybutowicz wzmocnił konserwatywne

⁹ V.V. Tomek, *Dějepis města Prahy*, t. 4, Praha 1879, s. 183.

¹⁰ Chodziło o rękopis: Archiv hlavního města Prahy (dalej: AMP), rkps 2079, *Manuál radní větší*.

¹¹ Zob. zwłaszcza: AMP, rkps 992.

¹² P. Čornej, *30.7.1419...*, s. 126.

¹³ Zob. ostatnio opublikowaną pracę o polityce Zygmunta Korybutowicza: J. Nikodem, *Polska i Litwa wobec husyckich Czech w latach 1420–1433. Studium o polityce dynastycznej Władysława Jagiełły i Witolda Kiejstutowicza*, Poznań 2003; tu podstawowa literatura na ten temat; J. Grygiel, *Życie i działalność Zygmunta Korybutowicza. (Studium z dziejów stosunków polsko-czeskich w pierwszej połowie XV wieku)*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1988.

skrzydło obozu husyckiego, jednak stopniowo przeciągał na swoją stronę również radykalniejsze Nowe Miasto.

Powstanie przeciw Zygmunтови Korybutowiczowi w 1427 r. połączyło niegdysiejszych zwolenników i przeciwników Želivskiego. Powstańcy wtargnęli do domu przy Rynku, w którym mieszkał Zygmunt Korybutowicz, i osadzili go w areszcie domowym. Przewrót ów miał w całości łagodny i zapewne bezkrwawy przebieg. Spędziwszy jakiś czas w areszcie Zygmunt Korybutowicz wyjechał z Czech¹⁴. Wszystko wskazuje na to, że miasta ponownie się zjednoczyły, a inicjatywa wyszła ze strony staromiejskiej, jednak najpóźniej od sierpnia 1428 r. rady miejskie były znów od siebie niezależne.

Interesujące jest niewątpliwie także funkcjonowanie nazwy aglomeracji praskiej, która jedynie z rzadka była nazywana „miastem praskim”, np. w husyckich manifestach¹⁵, jednak w typowych źródłach urzędowych miasta najczęściej były wymieniane osobno¹⁶. Zapewne już po wyborach radnych w styczniu 1424 r. nastąpiło ponowne rozdzielanie rad Starego i Nowego Miasta, przy czym obie miały już 18-osobowe składy. Rozdział ów najprawdopodobniej nie został przeprowadzony żadnym normatywnym aktem i był następstwem powolnego procesu, którego dokładnego przebiegu niestety nie znamy¹⁷. Jak wspomniano, istnieją pewne przesłanki wskazujące, że po odjeździe Zygmunta Korybutowicza mogło dojść do czasowego odnowienia związku obu miast praskich. Dowód na tę hipotezę widzi się w kwietniowych 12 artykułach sformułowanych dla zachowania zgody i pokoju¹⁸. Przełomowy okazał się 1434 r., kiedy to mieszczanie staromiejscy dzięki wsparciu konfederacji panów czeskich 6 V zdobyli Nowe Miasto, niszcząc wówczas m.in. przywilej lokacyjny Karola IV i nowomiejską pieczęć. Stare Miasto trzykrotnie wyznaczało rajców dla Nowego Miasta między 1434 a 1436 r.¹⁹

¹⁴ Zob. F. Šmahel, *Husitská revoluce*, t. 3, Praha 1993, s. 189.

¹⁵ Zob. F.M. Bartoš, *Manifesty města Prahy z doby husitské. Les manifestes de la ville de Prague de l'époque des guerres hussites*, Praha 1932, s. 253–309; A. Molnár, *Husitské manifesty*, Praha 1986.

¹⁶ B. Zilynskyj, dz. cyt., s. 140.

¹⁷ Zob. o tym: tamże, s. 144. Ostatni zapis, w którym są wymienieni burmistrz i rajcowie miasta praskiego, pochodzi z 16 VI 1423 r., AMP, rkps 992, fol. 53b. Zilynskyj doszukuje się genezy rozdziału już w 2. połowie 1423 r.

¹⁸ Tenże, dz. cyt., s. 155; „Archiv český” (dalej: AČ) 3, 1844, s. 261–263; I. Hlaváček, *Dva příspěvky k diplomacie pražských měst za husitství*, „Zápisky katedry československých dějin a archivního studia” 7, 1963, s. 71–86; F. Šmahel, *Husitské Čechy*, Praha 2001, s. 90–97.

¹⁹ Wśród nowomiejskich radnych spotkać możemy na przykład Velíka od kocourů, Jirě Fraňkovic, Jana Šitku, Valentina Kábu, Beneša Cukmanského, Duchka ze Seného trhu.

W tym okresie na Starym Mieście ster rządów pewną ręką trzymał Jan Velvar, a na Nowym Mieście w 1435 r. po raz pierwszy pojawił się podległy Janowi Velvarowi Pavel Dětrichovic, który silną ręką sprawował rządy na Nowym Mieście przez następne 13 lat²⁰.

Specyficzna sytuacja, jaka panowała w Pradze w XV w., znacznie osłabiła, a właściwie wykluczyła z gry Kościół katolicki. Zniknęły np. wówczas religijne elementy w rytuałach związanych z wyborem rady miejskiej – przysięga w miejskim kościele czy przed jego wrotami. Rytuał związany z przysięgą rady miejskiej przeniósł się do sieni ratusza, gdzie wszelako nie można wykluczyć obecności przedstawicieli władz Kościoła utrakwistycznego, np. reprezentanta urzędu prawa duchownego, który miał swoją siedzibę bezpośrednio na staromiejskim ratuszu. Wiemy, że w salach obrad obu ratuszy znajdowały się rzeźby Chrystusa Bolesciwego dłuta Mistrza Tyńskiej Kalwarii, podkreślmy: nie w kaplicach, lecz w salach obrad, gdzie miały symbolizować Chrystusa – sprawiedliwego sędziego²¹.

Jeśli idzie o sale obrad obu rad miejskich, to do dziś zachowały się mniej więcej w takiej postaci, jaką miały w średniowieczu. Nowomiejska sala ma większą powierzchnię, ponieważ i sam gmach ratusza nowomiejskiego jest większy od swego staromiejskiego odpowiednika, zresztą będącego wzorem dla tej budowli. Jak to wynika z ówczesnych przedstawień ikonograficznych, radni zasiadali przy długim stole lub w półokręgu. Własną symbolikę miały również ławy radnych. W Pradze zachowała się ława rajców z XVI w. z ratusza nowomiejskiego. Jest ona ozdobiona z obu stron motywami zoomorficznymi i ma na przedniej stronie w prawym dolnym rogu dwuogoniastego i dwugłowego smoka z koroną pod karkiem, obraz samego smoka powtarza się jeszcze na lewo od pierwszej sceny²².

Ważnym momentem życia religijnego (rytualnego) obu miast było wyznaczenie wspólnych uroczystości patronalnych na niedzielę po św. Wacławie, które odbyły się 21 IX 1427 r.²³ W epoce husyckiej nastąpiła wyraźna przemiana, jeśli chodzi o święta i rytuały: stawały się mniej

²⁰ O tej postaci zob. R. Šimůnek, *Rožmberská klientela 15. století*, cz. 1: *Pavel Dětrichovic, novoměstský purkmistr v rožmberských službách*, „Výběr: časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech” 37, 2000, nr 3, s. 186–193.

²¹ Zob. na ten temat: K. Jíšová, *Rituály při ustavování a volbách městských rad v Praze ve druhé polovině 15. století*, w: *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, red. F. Šmahel, M. Nodl, Praha 2009 (Colloquia mediaevalia Pragensia, 12), s. 215–228.

²² Ława znajduje się w Muzeum hlavního města Prahy.

²³ AČ I, 1840, s. 220; V.V. Tomek, dz. cyt., s. 408.

radosne, bardziej poważne²⁴. Taboryci w istocie odrzucili kult świętych, prażanie go dopuszczali, o ile nie był przesadny. Uroczystości patronalne w pierwszą niedzielę po dniu św. Wacława ustanowił Jan Rokycana, który zakazując tego rodzaju uroczystości w innych praskich kościołach, pragnął ograniczyć pijaństwo. W dni świąteczne i w niedziele wiernym nie wolno było odwiedzać karczem i spożywać alkoholu. Zgodnie z porozumieniem ławników trzech miast praskich, we wrześniu 1481 r. zaprzestano organizowania wspólnych obchodów święta patronalnego²⁵. Parafialne uroczystości dedykacji czy poświęcenia kościoła miały odbywać się nadal w poszczególnych świątyniach. Mimo to ojcowie miasta na Starym Mieście postanowili, że odnowią kaplicę w ratuszu staromiejskim²⁶. Miał w niej odprawiać czynności religijne kapłan, i to przed każdym posiedzeniem rady miejskiej, co świadczyłoby, że w poprzednich latach kaplica ta nie funkcjonowała²⁷.

Cesarz Zygmunt przyjechał do Pragi 23 VIII 1436 r., w dzień św. Bartłomieja²⁸, a już 26 VIII odebrał na rynku staromiejskim – siedząc na monarszym tronie w kamienicy pod Białym Słonem, w koronie i z innymi monarszymi atrybutami – przysięgę wierności od rajców wszystkich trzech miast praskich²⁹. Po długich 14 wojennych latach w końcu i obszar Pragi oświecony został blaskiem królewskiego majestatu. Tego dnia władca uwolnił także obywateli Nowego Miasta spod hegemonii Starego Miasta (w prawnych stosunkach podległość została zachowana), a Staremu Miastu potwierdził niektóre przywileje nadane za panowania Karola IV i Wacława IV³⁰. W czwartek 30 VIII, po dniu św. Bartłomieja, na dworze królewskim (Hánkův dvůr), w żadnym wypadku na którymś z ratuszy, „sadir císar konšely podle práv a obyčeuov dřevnějších”³¹ („osadził cesarz rajców według praw i obyczajów dawniejszych”).

Dopiero rok później, 25 VIII 1437 r., cesarz Zygmunt Luksemburški przybył osobiście do obu ratuszy w asyście sławnego orszaku książąt, panów i rycerzy i ustanowił staromiejskim burmistrzem Pešíka z Kunvaldu, brata królewskiego podkomorzego Jana z Kunvaldu,

²⁴ O tym: P. Čornej, *Slavnosti husitské Prahy*, „Documenta Pragensia” 12, 1995, s. 75–103.

²⁵ AMP, rkps 2088, fol. F 15.

²⁶ J. Čelakovský, dz. cyt., s. 333.

²⁷ Tamże.

²⁸ Według kalendarza liturgicznego święto – tu wypadające 24 VIII – zaczynało się od niesporów dnia poprzedniego (przyj. red.).

²⁹ *Staré letopisy české z vřatislavského rukopisu novočeským pravopisem*, wyd. F. Šimek, Praha 1937, s. 72.

³⁰ J. Čelakovský, dz. cyt., s. 231.

³¹ Tamże.

a na Nowym Mieście mianował burmistrzem Pawła z Dětrichovic³². Następca Zygmunta Luksemburskiego na czeskim tronie, Albrecht Habsburg, w połowie 1438 r. na staromiejskim rynku zatwierdził na urzędach dotychczasowych staromiejskich ławników, ale na Nowym Mieście 28 VII wyznaczył nowy skład rady³³. Król Władysław Pogrobowiec w okresie swego krótkiego panowania jedynie trzykrotnie mianował rady w praskich miastach (w 1453 r., 1454 r. i 1457 r.), wszelako przy wszystkich nominacjach stawiał się osobiście w ratuszu staromiejskim i nowomiejskim i zawsze przestrzegał jesiennego terminu (raz październik, dwukrotnie listopad)³⁴.

Praskie powstanie, które wybuchło 24 IX 1483 r., František Šmahel trafnie nazwał epilogiem rewolucji husyckiej³⁵. Zgodnie z planem, w nocy z 24 na 25 IX rojaliści mieli zaatakować domy praskich radykałów, jednak zdrada szybko zmieniła scenariusz, spiskowcy stali się ofiarami. O ósmej rano, kiedy rozbrzmiały dzwony kościoła Najświętszej Marii Panny przed Týnem, zaczął się pierwszy akt największego od końca wojen husyckich dramatu. Powstańcy „szturmem” zajęli ratusz staromiejski, ratusz nowomiejski i ratusz małostrański. Najdramatyczniejszy przebieg miało powstanie na Nowym Mieście, w istocie będące pewną reminiscencją postaw z czasów rewolucji husyckiej³⁶. Rajcy tamtejsi zostali obaleni przez swoich radykalnych następców i doświadczyli tego samego co ich poprzednicy podczas pierwszej praskiej defenestracji³⁷. Ostateczny bilans był tragiczny, z całej 12-osobowej rady już pierwszego dnia przewrotu pięciu radnych³⁸ dosłownie rozsiekanano w sali obrad ratusza, a ich ciała zostały następnie wyrzucone przez okna. Później zostali pozbawieni życia kolejni trzej radni, dwóch zostało uwięzionych,

³² Tamże, s. 233.

³³ Rada nowomiejska funkcjonowała do 1441 r., rada staromiejska zaś aż do 1448 r., czyli do zdobycia Pragi przez Jerzego z Podiebradów.

³⁴ J. Čelakovský, dz. cyt., s. 270.

³⁵ Praskie powstanie najbardziej szczegółowo zbadał F. Šmahel i przedstawił w swoim studium, *Epilog husitské revoluce: Pražské povstání 1483*, w: *Acta reformationem bohemicam illustrantia*, wyd. A. Molnár, Praha 1978, str. 45–127; kolejna publikacja ukazała się bez uzupełnień, pt. *Pražské povstání 1483*, „Pražský sborník historický” 19, 1986, s. 35–102. Raz jeszcze do tematu powstania Šmahel powrócił w cyt. książce *Husitské Čechy*, s. 105–140.

³⁶ Na temat dokładnego przebiegu powstania zob. F. Šmahel, *Epilog...*, s. 45–127.

³⁷ Por. K. Jíšová, *Komunikační aspekty pražského povstání 1483*, w: *Stredoveké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie*, Bratislava 2010, s. 49–55.

³⁸ O przebiegu powstania: *Staré letopisy...*, s. 291–293. Zabici zostali Václav Páral, Mařík Pivo, Jan Kneysl, Jan Rathauzský i Jan Hladký. Radmímowi Páralovi udało się uciec i schować w pościeli u sąsiada, został jednak przez powstańców znaleziony i wywleczony z kryjówek, i w drodze do ratusza zamordowany przez wzburzonego tłum.

a trzem udało się uciec z miasta³⁹. Na Starym Mieście powstanie miało względnie spokojniejszy przebieg. Burmistrza Jana od Klobouků, któremu ktoś wcześniej włócznią poranił nogi, rozwścieczony tłum z Bohuslavem Legátem na czele wyrzucił z okna ratusza, innych rajców uwięziono, a wójt Ambrož został zabity⁴⁰. Publiczną egzekucję czterech staromiejskich rajców – Václava Chánického, Prokopa Publika, Jana od Klobouků i Jana Stodoly – wykonano 26 IX na rynku staromiejskim⁴¹. Po burzy nastroje się uspokoiły i 6 X 1483 r. zgromadzenie na staromiejskim ratuszu ustanowiło związek wszystkich trzech miast praskich⁴².

Źródła z Nowego Miasta, skądinąd znacznie lepiej zachowane, pozwalają nam przypuszczać, że rozkład sił obu walczących stron był na Nowym Mieście bardziej wyrównany niż na Starym Mieście, co miało znacznie tragiczniejsze następstwa dla przegranej strony. I trzeba jeszcze dodać, że nie była to ostatnia rewolta, ponieważ już w latach 1523–1524 doszło w Pradze do nowych napięć między wrogimi stronami.

Tłum. z czeskiego Krzysztof Kowalewski

Bibliografia

- Čelakovský J., *O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských*, Praha 1921.
- Čornej P., 30.7.1419. *První pražská defenestrace*, Praha 2010.
- Huml V. i in., *Nové Město pražské 1348–1784*, Praha 1998.
- Jíšová K., *Komunikační aspekty pražského povstání 1483*, w: *Středověké město ako miesto stretnutí a komunikácie*, Bratislava 2010, s. 49–55.
- Jíšová K., *Rituály při ustavování a volbách městských rad v Praze ve druhé polovině 15. století*, w: *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, red. F. Šmahel, M. Nodl, Praga 2009 (*Colloquia mediaevalia Pragensia*, 12), s. 215–228.

³⁹ Šimon Měsečník, Ondřej Kahun (nie był członkiem rady, ale zasiadał w poprzedniej radzie) i Vavřinec od tří králů. Pojmani zostali Jindřich Vlček i Jan Johanovic. Z miasta udało się uciec Václavowi tkaczowi, Vítowi Ocáskowi (obaj nie byli członkami rady, ale zasiadali w poprzedniej radzie) i Vavřincowi sukiennikowi. Jakub Chmelář został skazany, ale o jego egzekucji nie ma wzmianki, podobnie niczego nie wiemy o egzekucji Jana Medulanskiego, ale możemy się domyślać, że przeżył, ponieważ jeszcze w 1491 r. jest wymieniany jako właściciel domu.

⁴⁰ J. Čelakovský, dz. cyt., s. 336.

⁴¹ Tamże, s. 337. Tomáš od zlaté hvězdy zmarł śmiercią naturalną 17 IX, a Jan Sulkův uciekł z Pragi.

⁴² Tekst jednoty, zob. J. Goll, *Některé prameny o bouří pražské r. 1483 a 1484*, Zprávy o zasedání KČSN, roč. 1877, Praha 1878, s. 175–179; F. Šmahel, *Epilog...*, s. 122–127.

- Šmahel F., *Husitská revoluce*, t. 3, Praha 1993.
Šmahel F., *Husitské Čechy*, Praha 2001.
Šmahel F., *Pražská města mezi dvěma převraty*, „Documenta Pragensia” 4, s. 152–168.
Vojtíšek V., *Radnice staroměstská v Praze*, Praha 1923.
Zilynskij B., *Jednota pražských měst v době husitské*, „Documenta Pragensia” 4, 1984, s. 138–149.

Kateřina Jišová

Town halls in Prague – A symbolic or real centre of power?

(Summary)

The Prague agglomeration consisted of four medieval towns: the Old Town, the New Town, *Mala Strana* and also *Hradčany*. The article throws light on the relations, often dramatic, between the town halls of the Old and New Towns (the first was built in 1338, the second before 1374) in the 15th century.

An uprising broke out in the New Town in 1419. The insurgents forced their way into the town hall and defenestrated 10–13 men. In May 1420 the communes appointed new councillors for the first time. In August, on the initiative of Jan Želivský, a general meeting of the communes was convened in the Old Town hall and new councillors were appointed. In June 1421 armed action by the townsmen of the New Town resulted in the town council's resignation. Both towns were combined into a single body governed from the Old Town hall, of course, under Želivský's dictatorship. However, the chancelleries of both towns remained independent and maintained town ledgers in parallel. During that period the importance of the town councils' dropped to an all-time low, political decisions were taken by Želivský, without the participation of either of the town halls (in 1422 Želivský was imprisoned in the Old Town hall and subsequently decapitated). The association of Prague communes disintegrated at the turn of 1423/24.

Sigismund Korybut ruled in the period from 1422 to 1427. The Duke established a new joint council for the Old and New Towns, consisting of 18 councillors from both towns. Korybut was overthrown, but everything seems to point to the fact that later both towns were once again unified; however, from August 1428 at the latest, the councils again became independent. In 1434 thanks to the support of Bohemian lords, the townsmen of the Old Town captured the New Town. But in 1436, the Holy Roman Emperor, Sigismund of Luxembourg, who had already accepted a pledge of allegiance from the townsmen of Prague, freed the citizens of the New Town from the Old Town's hegemony.

In 1483 another uprising began in Prague, which was referred to as the epilogue to the Hussite revolution, which claimed new victims from among the authorities of both town halls. Forty years later there were further tensions in Prague.

Key words: town hall, Prague, Hussite revolution.